

Sygn. akt V CSK 156/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)
SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)
SSN Anna Kozłowska

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa H. P. i H. F.
przeciwko O. (Spółce z o.o. prawa fińskiego) w L. (Finlandia)
o wyłączenie współnika,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 5 lutego 2014 r.,
skargi kasacyjnej powoda H. P.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 21 listopada 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w całości i przekazuje sprawę
do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu
wraz z rozstrzygnięciem o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W pozwie przeciwko O. (spółce z o.o. prawa fińskiego) w L. (Finlandia) powodowie H. P. i H. F. wnieśli o wyłączenie pozwanej z P. - Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. Pozwana wniosła o oddalenie powództwa. Na rozprawie dnia 1 sierpnia 2012 r. powód H. F. złożył pismo procesowe, w którym cofnął powództwo, uzasadniając jego bezzasadność i sprzeczność z interesem P. sp. z o.o. oraz z interesem pozwanej. Pełnomocnik pozwanej wyraził zgodę na cofnięcie powództwa przez współnika.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 1 sierpnia 2012 r. oddalił powództwo, uzasadniając to treścią art. 266 k.s.h. Podzielając tę ocenę Sąd Apelacyjny wskazał na współuczestnictwo konieczne jednolite po stronie powodowej (art. 72 § 2 k.p.c.), co oznacza na gruncie art. 266 k.s.h. konieczność występowania w sprawie wszystkich współników. Przyznając skuteczność cofnięcia pozwu przez H. F. bez uzyskania zgody drugiego współnika, a za zgodą pozwanego, należało, zdaniem Sądu drugiej instancji umorzyć postępowanie wobec H. F. Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 21 listopada 2012 r. zmienił więc w tym zakresie wyrok Sądu pierwszej instancji, oddalając dalej idącą apelację powoda H. P.

W skardze kasacyjnej powód H. P. zarzucił zaskarżonemu wyrokowi Sądu Apelacyjnego naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 73 § 2 w związku z art. 72 § 2 k.p.c.; art. 195 § 1 w związku z art. 73 § 2 k.p.c. oraz art. 479¹³ § 1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. Zarzut naruszenia prawa materialnego dotyczy art. 266 k.s.h. W odpowiedzi na skargę pozwana Spółka wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na gruncie rozpoznawanej sprawy są do rozważenia dwa zagadnienia prawne. Pierwsze dotyczy możliwości rozpatrywania żądania wyłączenia współnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z tej spółki (art. 266 k.s.h.) w sytuacji, gdy dwaj pozostali współnicy wnieśli o to wyłączenie, a następnie jeden z nich cofnął pozew bez zrzeczenia się roszczenia, za zgodą pozwanego, przy czym powództwo jest nadal popierane tylko przez drugiego współnika - powoda

w sprawie. Drugie zagadnienie łączy się procesowo z pierwszym w ten sposób, że należy rozstrzygnąć, czy w wypadku współuczestnictwa materialnego koniecznego jednolitego (art. 73 § 2 w związku z art. 72 § 2 i art. 195 § 1 k.p.c.) może jeden ze współuczestników bez zgody wszystkich pozostałych skutecznie cofnąć pozew z umorzeniem postępowania w zakresie go dotyczącym i czy wtedy postępowanie może dalej się toczyć z udziałem tylko pozostałych współuczestników, z których jeden jest powodem, a drugi pozwanym, czy też powinno uznać się cofnięcie pozwu za bezskuteczne i proces będzie się toczyć także z udziałem tego uczestnika, który cofnął pozew.

Odnosząc się do pierwszej kwestii rozważyć należy treść art. 266 § 1 k.s.h., według którego z ważnych przyczyn dotyczących danego wspólnika sąd może orzec jego wyłączenie ze spółki na żądanie wszystkich pozostałych wspólników, jeżeli udziały wspólników żądających wyłączenia stanowią więcej niż połowę kapitału zakładowego.

W niniejszej sprawie powództwo zostało wytoczone przeciwko jednemu wspólnikowi przez dwóch pozostałych, mających większość udziałów w kapitale zakładowym P. sp. z o.o. W chwili wnoszenia pozwu zostały więc spełnione przesłanki podmiotowe skutecznego zgłoszenia żądania o sądowe wyłączenie pozostałego wspólnika ze Spółki. Żądanie to, z materialno-prawnego punktu widzenia stanowi uprawnienie wspólnika, charakterystyczne dla tej spółki kapitałowej (art. 4 § 1 pkt 2 k.s.h.), jako wyraz tkwiących w niej silnych cech osobowych. Wyrażają się one m. in. tym, że wspólnicy mogą kształtować podmiotowy skład spółki zarówno w fazie jej powstawania, jak i w razie spełnienia przesłanek ustawowych w okresie jej funkcjonowania. Wynika to z potrzeby zgodnego współdziałania wspólników spółki z o.o. ze sobą, co jest ogólną ich powinnością płynącą z istoty spółki handlowej (art. 3 k.s.h.), ale w spółce z o.o. wynika z reguły dodatkowo z postanowień umowy spółki przewidującej dla rozmaitych czynności jednomyślne głosowanie, np. w kwestiach zbycia udziałów na rzecz nowego wspólnika, umorzenia udziałów, uchwalenia dopłat, zmiany umowy itd. Brak zgody wśród wspólników łatwo prowadzi do sparaliżowania jej działalności, zwłaszcza w razie wymaganej a niemożliwej do osiągnięcia albo większości głosów, albo jednomyślności. Jednakże dopuszczone przez ustawę

wyłączenie wspólnika jest uzależnione od dowiedzenia ważnych powodów tego wyłączenia i orzekane przez sąd po przeprowadzeniu postępowania.

W doktrynie prezentowane jest stanowisko, że wyłączenie wspólnika zostało pomyślane w celu ochrony interesów spółki, która dzięki realizacji tego roszczenia na żądanie innych wspólników może się utrzymać, a jeśli jest to spółka prowadząca działalność gospodarczą, to chroni przedmiot tej działalności, zawarte umowy, zatrudnienie pracowników itp. Jednakże wymaganie spełnienia surowych przesłanek wyłączenia wspólnika drogą orzeczenia sądowego oraz zagwarantowanie mu zapłaty rzeczywistej wartości udziałów pod rygorem bezskuteczności wyłączenia (art. 266 § 3, art. 267 § 1 k.s.h.), skłaniają do poglądu, który podziela skład orzekający w niniejszej sprawie, że wyłączenie to realizuje łączny cel wyłączenia wspólnika, którym jest respektowanie jego interesów oraz interesów spółki i pozostałych wspólników.

Łączne wskazanie celu instytucji prawnej uregulowanej w art. 266-269 k.s.h. prowadzi do przekonania, że wniesienie powództwa z zachowaniem przesłanek określonych art. 266 k.s.h., dotyczących legitymacji czynnej nie powinno móc być zniweczone formalnie przez cofnięcie pozwu przez któregoś z wnoszących go wspólników. Jeśli wspólnik zdecydował się na zgłoszenie powództwa wraz z innym wspólnikiem (wspólnikami), to należy przyjąć, że działał racjonalnie i dostrzegał zasadność swojego działania. Nie oznacza to niemożliwości zmiany stanowiska, ale okoliczności cofnięcia pozwu dotyczącego wszystkich powodów tylko przez jednego z nich, bez aprobaty tego kroku przez pozostałych, zawsze pozostaną dwuznaczne i nie budują poprawnej atmosfery do dalszego współdziałania między wspólnikami na rzecz spółki (art. 3 k.s.h.). Sprawa więc wszczęta wniesionym pozwem powinna więc zostać rozpoznana merytorycznie. Cofnięcie zatem pozwu tylko przez jednego z powodów wbrew stanowisku pozostałych (pozostałego), z samej istoty powództwa określonego w art. 266 k.s.h. nie powinno skutkować jego bezprzedmiotowością, gdyż ważnych powodów do wyłączenia wspólnika ze spółki, jeśli takie występują, samo cofnięcie pozwu nie likwiduje. Konflikt między wspólnikami, z których w spółce pozostaną wszyscy, w tym wspólnicy pozostający w sporze, nie powinien prowadzić w rezultacie do wycofania się ze spółki (zbycie udziałów, umorzenie) tego ze wspólników, który wniósł wraz z innymi (z innym)

powództwo o wyłączenie współnika, ale pozwu nie cofnął uważając, że są spełnione przesłanki wyłączenia, które winno się zbadać.

Przenosząc powyższe wnioski na rozpoznawaną sprawę należy stwierdzić, że w ustalonych okolicznościach cofnięcie pozwu przez H. F. nie powinno spowodować niemożliwości rozpoznania istoty sprawy co do dalszego uczestnictwa pozwanego jako współnika w Spółce P. sp. z o.o., jeżeli współnik H. P. nadal popiera powództwo wniesione wspólnie przez niego i przez H. F. Innymi słowy, tylko w razie wyrażenia woli przez obu współników o cofnięciu pozwu, to cofnięcie może być skuteczne i prowadzić do umorzenia sprawy.

Z pomocą takiemu stanowisku przychodzą przepisy postępowania cywilnego odnoszące się do współuczestnictwa w sporze. W niniejszej sprawie nie jest kwestionowane przez strony, że ma się do czynienia ze współuczestnictwem materialnym jednolitym koniecznym. Oznacza to niezbędną rozpatrzenia sytuacji procesowej uczestników, a więc w rozpoznawanej sprawie współników Spółki P. sp. z o.o., łącznie przez pryzmat art. 73 § 1 i 2 i oraz art. 72 § 2 k.p.c. Pierwszy z tych przepisów stanowi w § 1, że każdy współuczestnik działa w imieniu własnym. Z kolei, według art. 73 § 2 zdanie pierwsze k.p.c., w wypadku jednak, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok ma dotyczyć niepodzielnie wszystkich współuczestników (współuczestnictwo jednolite), czynności procesowe współuczestników działających są skuteczne wobec nie działających. To prowadzi ustawodawcę do wyrażenia wymagania zgody wszystkich współuczestników, ale z ograniczeniem *expressis verbis* w art. 73 § 2 zdanie drugie k.p.c. tylko do takich czynności, jak zawarcie ugody, zrzeczenie się roszczenia i uznanie powództwa. W niniejszej sprawie cofnięciu pozwu przez H. F. nie towarzyszyło zrzeczenie się roszczenia.

Nie powinno to jednak wpłynąć na końcowe wnioski, jeśli rozpatrzy się w kolejności zastosowanie w sprawie art. 72 § 2 w związku z § 1 k.p.c. Według art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. kilka osób może w jednej sprawie występować w roli powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiotem sporu są prawa lub obowiązki im wspólne lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (współuczestnictwo materialne). Z kolei, art. 72 § 2 k.p.c. stanowi, że jeżeli

przeciwko kilku osobom sprawa może toczyć się tylko łącznie (współuczestnictwo konieczne), to § 1 tego artykułu stosuje się także do osób, których udział w sprawie uzasadniałby rozpoznanie sprawy w postępowaniu odrębnym. Gdyby więc oddzielić analizę art. 72 i 73 k.p.c., to doszłoby się do nieprzystającego do rozpoznawanej sprawy stanowiska, mającego źródło tylko we współuczestnictwie jednolitym, że zgoda wszystkich pozostałych współuczestników jest wymagana jedynie w tych trzech przypadkach, o których mowa w art. art. 73 § 2 zdanie drugie k.p.c. Skoro zatem cofnięcie pozwu przez H. F. nastąpiło bez zrzeczenia się roszczenia, to zgoda współnika H. P. nie byłaby konieczna. Jednakże, jeśli współuczestnictwo jest jednolite i zarazem konieczne, jak w rozpoznawanej sprawie musi się uwzględnić obok art. 73, także art. 72 k.p.c., w szczególności § 2 w obu tych przepisach.

Z przytoczonego już uprzednio art. 72 § 2 k.p.c. w związku z jego § 1 wynika, że do skuteczności cofnięcia pozwu przez jednego współuczestnika, także w razie nie zrzeczenia się przez niego roszczenia, konieczne jest uzyskanie zgody wszystkich pozostałych współuczestników. Stanowisko takie dominuje w doktrynie i w orzecznictwie na tle różnego rodzaju spraw, w których występuje współuczestnictwo jednolite, a zarazem konieczne. Trafne są ogólniejsze wypowiedzi przedstawicieli doktryny procesu cywilnego co do tego, że wniesienie pozwu jako czynność procesowa jest w skutkach także czynnością materialnoprawną i nie może jej niweczyć czynność jednego ze współuczestników wobec pozostałych. Dodać można, że z reguły czynność taka narusza interesy pozostałych współuczestników lub części z nich. Z tego wywodzi się potrzebę zgody wszystkich współuczestników, a w niektórych wypowiedziach doktryny oczekuje się tej zgody także wtedy, gdy czynności dyspozytywne jednego ze współuczestników dotyczą współuczestnictwa jednolitego zwykłego. Tym bardziej więc musi się tego wymagać przy współuczestnictwie jednolitym koniecznym i odnosząc to do sytuacji współników w spółce z o.o. przekonuje pogląd o ograniczonej samodzielności zachowania poszczególnych współników w procesie. Jest to zatem uzasadnione i poparte powołanymi przepisami odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 73 § 1 k.p.c., dającej samodzielność współuczestników dysponowania procesem. Toteż trafne jest wymaganie zgody

wszystkich wspólników na czynności dyspozytywne podejmowane przez jednego z nich, mające charakter materialno-prawny, jak w szczególności cofnięcie przez niego pozwu. Przekonuje twierdzenie, że cofnięcie pozwu w razie współuczestnictwa koniecznego, charakteryzujące się wspólnym postępowaniem wynikającym z praw wspólnych uczestników (art. 72 § 1 k.p.c.), jak w przypadku wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Tak więc, zgłoszenie przez wspólników spółki z o.o. żądania wyłączenia wspólnika ze spółki na podstawie art. 266 k.s.h. stanowi o powstaniu na płaszczyźnie prawa procesowego współuczestnictwa w sporze, mającego charakter współuczestnictwa materialnego jednolitego koniecznego, z którego wynika, że cofnięcie pozwu przez jednego ze wspólników wymaga dla swej skuteczności zgody pozostałych wspólników tej spółki (art. 72 § 1 pkt 1 i § 2, art. 73 § 2 k.p.c.).

Współuczestnictwo jednolite, a tym bardziej współuczestnictwo jednocześnie konieczne nie pozwala na wydanie różnych rozstrzygnięć w stosunku do poszczególnych współuczestników, tak od strony merytorycznej, jak formalnej. W rozpoznawanej sprawie wobec H. F. wydane zostało postanowienie umarzające, a wobec H. P. – wyrok oddalający, przy czym wyrok ten został wydany bez rozpoznania istoty wniesionego powództwa, a tylko ze względu na dalsze popieranie roszczenia przez jednego ze wspólników - współuczestników procesu i to w dodatku przez wspólnika mniejszościowego. Trafne jest podniesienie zarzutu wobec zaskarżonego wyroku, że doszło w nim do utożsamienia współuczestnictwa formalnego z materialnym, bez uznania konsekwencji prawnych współuczestnictwa materialnego, jakim jest rozpoznawane w sprawie współuczestnictwo jednolite konieczne wspólników spółki z o.o.

Z tych wszystkich względów należało na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzec jak w sentencji, rozstrzygając o kosztach postępowania na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

jw